

DOMINIKA LISZKOWSKA ▶▶

Politechnika Koszalińska

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6312-341X>

Założenia polityki zagranicznej Prawa i Sprawiedliwości wobec Rosji w programie wyborczym partii z 2019 r.

Assumptions of Law and Justice's foreign policy towards Russia in the 2019 election program

Abstract

This article presents the main assumptions and attributes of the Law and Justice (PiS) policy towards Russia, included in the party's 2019 election program – “Poland – a model of the welfare state”. The article aims to answer the following questions: What policy assumptions towards Russia were presented by Law and Justice in its 2019 election program? What elements does PiS's policy towards this state consist of? What are the features of this policy? What are the reasons for the approach and policy of PiS towards the Russian Federation? The 2019 PiS election program or subject to a qualitative analysis is the source and starting material for showing the main goals, elements and features of PiS's foreign policy towards Russia.

Keywords: foreign policy, Poland, Russia, Law and Justice, election program

Предположения внешней политики Закона и Справедливости в отношении России в предвыборной программе 2019 г.

Аннотация

В данной статье представлены основные положения и атрибуты политики «Право и справедливость» (ПиС) в отношении России, включенные в предвыборную программу партии на 2019 год – «Польша – модель государства всеобщего благосостояния». Статья призвана ответить на следующие вопросы: Какие политические установки в отношении России были представлены «Правом и справедливостью» в предвыборной программе 2019 года? Из каких элементов состоит политика ПиС в отношении этого государства? Каковы особенности этой политики? В чем причины подхода и политики ПиС по отношению к Российской Федерации? Предвыборная программа ПиС 2019 года является исходным материалом для демонстрации основных целей, элементов и особенностей внешней политики ПиС в отношении России.

Ключевые слова: внешняя политика, Польша, Россия, Закон и справедливость, предвыборная программа

Wprowadzenie

Polityka zagraniczna państwa jest zwykle konceptualizowana w kategorii działań. Obejmuje ona zachowanie intencjonalne, sensowne, asymetryczne i jednostronne, skierowane przez państwo do jego środowiska międzynarodowego. Cechą istotną takich działań jest ich sekwencyjność. W związku z tym wszelkie posunięcia państwa w kierunku środowiska międzynarodowego wywołują reakcję tego drugiego. Ten proces sprzężeń przyczynia się do powstania dwukierunkowych i symetrycznych oddziaływań, tworząc tym samym system stosunków międzynarodowych (Pietraś, 1999, s. 51–52).

Termin polityka zagraniczna nie doczekał się do dziś jednej powszechnie obowiązującej definicji (Jaworski, 2010, s. 139). Najwłaściwsze (w przypadku niniejszej analizy) wydaje się być wyjaśnienie Jacka Pietrasia, według którego „polityka zagraniczna państwa to proces formułowania i realizacji celów zewnętrzpaństwowych, odzwierciedlających interesy narodu i jego części składowych” (Pietraś, 1999, s. 52). Polityka zagraniczna ukazuje zatem

interesy narodowe oraz interesy określonych grup społecznych w państwie (począwszy od interesów egzystencjalnych po funkcjonalne) i zarówno w fazie koncepcyjnej, jak i realizacyjnej wyraża potrzeby samego państwa, ale także jego społeczeństwa. W hierarchii interesów państwa najważniejsze określane są mianem racji stanu (Fedorowicz, 2010, s. 18). Można scharakteryzować je jako trwałe i nadrzędny interes społeczeństwa oraz narodu, konstytuujący dane państwo, bez którego nie byłoby możliwe osiągnięcie innych celów (Antoszewski, Herbut, 2004, s. 364). Racja stanu jest jednak historycznie zmiennym systemem podstawowych i wewnętrznych interesów konkretnego podmiotu (Pietraś, 1999, s. 53) i stanowi uzasadnienie dla realizacji określonej polityki w danym czasie.

Istnieją liczne typologie celów polityki zagranicznej, a ich liczba wydaje się nieograniczona (Jaworski, 2010, s. 151–152). Współcześni badacze stosunków międzynarodowych wyróżniają jednak cztery główne cele. Są nimi: zapewnienie i dążenie do realizacji bezpieczeństwa narodowego (według Mieczysława Stolarczyka jest to megacel) (Stolarczyk, 2016, s. 28), wzrost siły państwa, wzrost pozycji międzynarodowej i prestiżu (państwa), a także kształtowanie oraz optymalizacja funkcjonowania środowiska międzynarodowego (Zięba, 2005, s. 48–58). Sam proces formułowania celów polityki zagranicznej jest skomplikowany i zależy od stanu stosunków pomiędzy głównymi ugrupowaniami politycznymi (Osadnik, 2001, s. 238). Polityka zagraniczna (podobnie jak wszystkie inne polityki państw demokratycznych) jest pochodną polityki partii politycznej. Partie jeszcze przed wyborami przedstawiają określone oferty programowe, starają się zdobyć za ich sprawą poparcie jak najszerzych kręgów społeczeństwa. Następnie poddając się okresowej ocenie elektoratu, uzyskują społeczną inwestyturę do rządzenia i przejmują odpowiedzialność za proces kształtowania polityki państwa (Antoszewski, Herbut, 1997, s. 65), w tym także polityki zagranicznej.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie założeń oraz atrybutów polityki Prawa i Sprawiedliwości (PiS) wobec Rosji zawartych w programie wyborczym z 2019 r. oraz próba odpowiedzi na następujące pytania: Jakie założenia polityki wobec Rosji przedstawiło Prawo i Sprawiedliwość w swoim programie wyborczym z 2019 r.? Z jakich elementów składa się polityka PiS względem tego państwa? Jakie są cechy tej polityki? Z czego wynika podejście i polityka PiS wobec Federacji Rosyjskiej (FR)? Aby odpowiedzieć

na powyższe pytania istotne jest po pierwsze ukazanie miejsca Rosji w programach wyborczych polskich partii politycznych. W tym celu wykorzystane zostaną m.in. badania i analizy Krzysztofa Żęgoty („Relacje z Federacją Rosyjską w programach wybranych polskich ugrupowań politycznych – zarys analizy ilościowej i jakościowej”) oraz Rafała Lisiakiewicza („Polityka wobec Rosji w kampaniach wyborczych głównych sił politycznych w Polsce w 2015 roku”) odnoszące się do programów wyborczych polskich partii politycznych z 2015 r. W kolejnej części artykułu dokonano analizy i przedstawiono założenia programowe polityki PiS wobec Rosji, uwzględnione w dokumencie „Polska model państwa dobrobytu” z 2019 r. Program partii z 2019 r. stanowi materiał wyjściowy dla przedstawienia głównych wyznaczników, elementów oraz cech polityki zagranicznej PiS i na jego podstawie ukazane zostaną atrybuty oraz cele tej polityki względem Rosji. W pracy istotne miejsce zajęły także dokumenty dotyczące polskiej polityki zagranicznej: „Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016”, „Strategia polskiej polityki zagranicznej na lata 2017–2021” oraz program wyborczy Koalicji Obywatelskiej „Twoja Polska” z 2019 r., które pozwolą na porównanie podejścia PiS wobec Rosji z założeniami głównej partii opozycyjnej Platformy Obywatelskiej (PO). Oba ugrupowania miały możliwość realizacji polityki zagranicznej w ostatnich latach, przez co istotne z punktu widzenia poruszanej tematyki wydaje się być skonfrontowanie ich stanowisk wobec Moskwy. W procesie badawczym zastosowano podejście eksplanacyjne, za sprawą którego ukazane zostaną czynniki wpływające na kształt polityki PiS, formułowanej i realizowanej wobec Federacji Rosyjskiej w ostatnich latach.

Rosja w programach polskich partii politycznych

Kwestia Rosji ma istotne znaczenie w procesie kształtowania polityki wewnętrznej i zagranicznej Polski. Liczne badania wykazały, że polityczne strategie relevantnych graczy krajowej areny politycznej oraz polityka wschodnia, której centralny punkt stanowi Rosja, a także zachowanie się tej ostatniej w sferze geopolitycznych interesów Rzeczypospolitej Polskiej stanowią istotny element w kampaniach prezydenckich oraz parlamentarnych (Żukowski, 2011, s. 71). Agresywne działania Rosji na arenie międzynarodowej przed wyborami w 2015 r. w sposób istotny wpłynęły np. na

zmianę stosunku polskich partii politycznych do tego państwa. Szczególnie zauważalna była postawa polityków Platformy Obywatelskiej (PO), którzy w sposób bardziej krytyczny wyrażali swoje stanowisko wobec tego sąsiada, w związku z podjętymi przez niego działaniami na Ukrainie (Lisiakiewicz, 2016, s. 458–459).

Znaczenie problematyki rosyjskiej w polskiej polityce potwierdzają m.in. badania Krzysztofa Żęgoty (2018). Wykazały one, że programy wszystkich ugrupowań, które w rezultacie wyborów parlamentarnych z 2015 r. znalazły się w polskim parlamencie, odnosiły się w mniejszym lub większym zakresie do problematyki rosyjskiej. Ponadto analiza 30 oficjalnych dokumentów programowych poszczególnych polskich ugrupowań (aktywnych w latach 2014–2017) wykazała wprawdzie, że kwestia rosyjska występuje ze zróżnicowaną częstotliwością w programach (Żęgota, 2018, s. 164–166), jednak w dokumentach partii mających realną szansę na zwycięstwo w wyborach jest ona poruszana znacznie wyraźniej. W przypadku dokumentu „Polska przyszłości” (2015) Platformy Obywatelskiej, częstotliwość występowania kwestii rosyjskiej ocenić można jako wysoką bowiem znalazła ona odzwierciedlenie, aż w dziewięciu obszarach tematycznych. Jeszcze wyraźniej „rosyjski czynnik” pojawił się w dokumentach Prawa i Sprawiedliwości („Zdrowie, Praca, Rodzina” – 2014, „Myśląc Polska” – 2015), gdzie odniesienie do tego sąsiada pojawiło się aż dwadzieścia dwa razy. Potwierdza to tezę, iż w przypadku Prawa i Sprawiedliwości trudno jest charakteryzować założenia polityki zagranicznej bez wskazania kontekstów polityki wewnętrznej. Polityki te w wielu wymiarach wzajemnie się bowiem zająbiają (Karnowska, 2012, s. 2012).

Dla porównania w programach Kukiz'15 („Strategia zmiany. Potrafisz Polsko!” – 2015), Nowoczesnej („Nowoczesna Polska dla każdego” – 2016) oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego (Deklaracja wyborcza PSL „Blisko ludzkich spraw” – 2015) odniesienie do Rosji pojawiło się zaledwie w dwóch tematach. Jak zauważa K. Żęgota to, że problematyka ta stała się jednym z kluczowych elementów programowych polityki zagranicznej i bezpieczeństwa obu głównych polskich ugrupowań politycznych (PO i PiS), wynika m.in. z faktu, iż w ostatnich latach to one sprawowały władzę w państwie¹.

---

¹ Co jak można przypuszczać wyzwoliło znacznie większą odpowiedzialność za program polityczny i konieczność ustosunkowania się do wszystkich uwarunkowań polityki

Analiza programu i założeń polityki Prawa i Sprawiedliwości wobec Rosji

W programie z 2019 r. PiS wytyczyło sobie trzy cele w zakresie polityki zagranicznej:

1. Zapewnienie Polsce wysokiego statusu w środowisku międzynarodowym (na szczeblu regionalnym, kontynentalnym i globalnym);
2. Zapewnienie Polsce podmiotowości, zarówno w polityce zagranicznej, jak i obronnej (na wszystkich płaszczyznach i we wszystkich wymiarach);
3. Zbudowanie zdolności państwa do obrony i sojuszniczego współdziałania (PAP, 2019).

W dokumencie Prawa i Sprawiedliwości kwestia relacji z Rosją znalazła się w kilku punktach. Po pierwsze PiS nakazuje wystrzegania się „klientelizmu” (KW Prawo i Sprawiedliwość, 2019) względem tego państwa. Już w 2001 r. pierwsza deklaracja partii zawierała określenie „paradygmat wasalny”, definiowany jako dominujący w polskiej historii zarówno wobec Wschodu, jak i Zachodu. Zdaniem PiS głównymi podmiotami w stosunkach międzynarodowych są państwa narodowe i to z ich perspektywy prowadzona jest i oceniana polityka zagraniczna. Priorytetowe znaczenie mają zatem: bezpieczeństwo państwa, zachowanie politycznego ładu oraz tożsamość polityczna (Paruch, 2015a, s. 416). Partia przypisuje stosowanie „klientelizmu” wobec sąsiadów Polski swoim przeciwnikom politycznym, określając takie podejście jako „nagane moralnie i nieskuteczne politycznie [oraz wywołujące] lekceważenie interesów podmiotu politycznego” (Paruch, 2015b, s. 83). W środowisku międzynarodowym istnieje rywalizacja, którą należy łączyć ze współdziałaniem. Zatem w sposób przemyślany oraz długoterminowy państwo powinno bronić własnych interesów. Przywódca PiS Jarosław Kaczyński w licznych wywiadach podkreślał znaczenie siły w polityce międzynarodowej, która „jest bezwzględna” i w momencie, gdy któryś z aktorów polityki zagranicznej zgadza się na gorszy status, nie jest traktowany poważnie (Paruch, 2015a, s. 416–417). Pociąga to za sobą zatem

---

zagranicznej, i tym samym przygotowania bardziej obszernego dokumentu programowego, zob. Żęgota, 2018, s. 167–168.

negatywną ocenę wszelkich przejawów „klientalizmu” w stosunkach międzynarodowych.

W programie PiS z 2019 r. podkreślono także rolę Polski jako promotora wartości międzynarodowych, takich jak: wolność, sprawiedliwość, solidarność i prawda. Postulat prawdy odniesiono przede wszystkim do trzech sąsiadów, czyli Niemiec, Rosji i Ukrainy. Wskazano na zagrożenie, które przynosi polityka tzw. resetu – „nie wolno prawdy przykrywać formułą ciągłego resetu i polityką zapominania, bo to oznacza deficyt w dialogu o wspólnie przeżytej historii” (KW Prawo i Sprawiedliwość, 2019). Polityka historyczna jest istotnym elementem w polityce zagranicznej PiS. Jest to związane z przekonaniem ideowego nurtu konserwatyzmu, w którym polityce historycznej przywiązuje się dużą rolę nie tylko w kształtowaniu polityki zagranicznej, ale też w kształtowaniu tożsamości państwa w skali europejskiej (Chojan, 2016, s. 205). Dla konserwatystów dominujące znaczenie ma akcentowanie pozytywnego obrazu historii dziejów narodu oraz państwa. Podkreślany jest także heroizm bohaterów narodowych i sens martyrologii (Olszewski, 2013, s. 67). Zgodnie z tym przekonaniem, każdej wspólnocie politycznej potrzebne są autorytety, które stawiane będą za wzór godny do naśladowania. Wyklucza się pomijanie wydarzeń, które cechuje znaczny stopień komplikacji oraz niejednoznaczna interpretacja (czy w ogóle stawianie narodu lub jego części w niekorzystnym świetle) (Olszewski, 2013, s. 67). Istotą problemu „prawdy historycznej” w stosunkach z Rosją, jest nie tylko fakt, że musi ona „przebijać się przez poprawność polityczną”, ale także „barierę ograniczeń cenzuralnych wyznaczonych interesami politycznymi [każdego z państw] [...] i cenzurę oddolną ze strony społeczeństwa, które nie jest skłonne akceptować wiedzy burzącej utrwalone i wygodne stereotypy myślenia o własnej przeszłości” (Krauz-Mozer, 2008, s. 98). Problemem w relacjach dwustronnych z Rosją jest też fakt, że polityka historyczna Polski jest zupełnie odmienna od rosyjskiej. Można powiedzieć nawet, że stanowi ona jej całkowitą antytezę (Domaradzki, 2008, s. 37). Prawda historyczna Rosji została osadzona w kontekście przywrócenia mocnej pozycji tego państwa na arenie międzynarodowej. Kwestie historyczne wykorzystywane są zatem nie tylko celem podbudowania świadomości rosyjskiego społeczeństwa, ale też karania innych państw. Przykład stanowią wydarzenia mające miejsce podczas uroczystości z okazji sześćdziesiątej rocznicy zakończenia II wojny

światowej, kiedy wśród podmiotów walczących z hitleryzmem Polska została zupełnie pominięta, a przy okazji podkreślono wysiłek niemieckich i włoskich antyfaszystów (Stolarczyk, 2013, s. 60).

Rząd Prawa i Sprawiedliwości za swój obowiązek uznał dbanie o pozytywny obraz państwa w środowisku międzynarodowym i postanowił „zdecydowanie reagować na wszelkie kłamstwa i negatywne stereotypy o [...] państwie i narodzie” (KW Prawo i Sprawiedliwość, 2019, s. 180). W związku z procesami globalizacji i coraz powszechniejszym dostępem do informacji, państwa w znacznie większym stopniu niż dawniej muszą zwracać bowiem uwagę na wizerunek kreowany przez środki masowego przekazu. Prestiż podmiotów politycznych na arenie międzynarodowej nie jest dziś wyznaczany jedynie na podstawie ich potencjału, bowiem ogromną rolę odgrywa także ocena działalności formułowana przez opinię publiczną poza granicami danego państwa (Maćkowska, 2012, s. 181). Tym samym w programie partii zwrócono uwagę, iż wielokrotnie w przeszłości Polska, będąca ofiarą niemieckiego nazizmu oraz sowieckiego komunizmu, przedstawiana była jako współodpowiedzialna za zbrodnie dokonane w czasie II wojny światowej. PiS oceniło, że w czasie swoich rządów „nie tylko [zerwało] z polityką milczenia i wstydu”, ale rozpoczęło też prowadzenie zdecydowanej polityki kształtowania pozytywnego wizerunku Polski na arenie międzynarodowej. Zatem celem realizacji tych zadań szczególnie ważna jest rola dyplomacji Rzeczypospolitej, polskich placówek kulturalnych (Instytutów Polskich, Instytutu Adama Mickiewicza), a także Instytutu Pamięci Narodowej oraz powołanej specjalnie w tym celu Polskiej Fundacji Narodowej.

W części programu: „Polityka zagraniczna i obronna” dokumentu programowego PiS z 2019 r. partia podkreśliła chęć poprawy stosunków z Federacją Rosyjską (KW Prawo i Sprawiedliwość, 2019, s. 191). Oczekiwano jednak w tej materii rewizji polityki tego państwa. Jak podkreślono lepsze relacje z Rosją są „konieczne nie tylko dla obu państw i narodów, ale także dla regionu i kontynentu”. Polska jako członek Unii Europejskiej i Sojuszu Północnoatlantyckiego, prowadzący podmiotową politykę w Europie Środowej i Wschodniej podjęła gotowość do dialogu. W 2019 r. PiS zdawało sobie sprawę, że dla zapewnienia bezpieczeństwa (również energetycznego), istotne znaczenie mają dobre relacje z Rosją (Sanecka-Tyczyńska, 2011, s. 219), ale w percepcji partii świat jest „dwutorowy”. Z jednej strony za sprawą gwarancji

ze strony Stanów Zjednoczonych, gdzie widoczne jest zaangażowanie w politykę obrony i zdolność do blokowania możliwości odtworzenia systemu regionalnych stref wpływów, możemy mówić o „świecie bezpiecznym”. Z drugiej zauważalny jest „świat regionalnych dominacji”, gdzie najważniejsza rola przypada Rosji oraz Niemcom (Sanecka-Tyczyńska, 2011, s. 219). W ostatnich latach w ramach „nowego otwarcia w polityce zagranicznej” rząd PiS zintensyfikował współpracę z państwami osi Północ–Południe, zarówno w kontekście geoeconomicznym, jak i politycznym. Autorzy raportu „Polityka europejska rządu PiS” Fundacji Batorego zwracają uwagę chociażby na geopolityczny aspekt Trójmorza, które przez polityków partii postrzegane jest właśnie jako narzędzie emancypacji regionu wobec Niemiec i Rosji (Balcer et al., 2018, s. 10). Współpraca w ramach tej inicjatywy ma pozwolić m.in. na realizowanie narodowych ambicji państw regionu, takich jak dywersyfikacja dostaw i uniezależnienie się od Rosji (w przypadku Polski oraz Litwy) czy też stworzenie hubu gazowego (ważnego z punktu widzenia Bułgarii) (Bieliszczuk, 2017).

W swoim programie z 2019 r. PiS oczekiwało od Rosji wykonania rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie zwrotu Polisce wraku rządowego samolotu TU-154, która została przyjęta przez tę instytucję w listopadzie 2018 r. (41 członków Zgromadzenia Parlamentarnego głosowało za, 6 wstrzymał się od głosu, nikt nie zgłosił sprzeciwu) (PAP, 2018a). Zgodnie z zapisami dokumentu ciągłe odmowy zwrotu wydania wraku przez władze Rosji stanowią nadużycie prawa. W myśl zapisów załącznika nr 13 do Konwencji o międzynarodowym lotnictwie cywilnym (Konwencja chicagowska z 7 grudnia 1944 r.), kraj na terytorium którego miał miejsce wypadek ma obowiązek zwrócić wrak oraz inne dowody w momencie gdy badanie techniczne przyczyn katastrofy zostanie zakończone. Rosja, której po aneksji Krymu odebrano prawo głosu w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy nie czuje się jednak zobowiązana do realizacji tej decyzji. Według MSZ tego państwa rozstrzygnięcie w sprawie „podjęto w okresie wymuszonego nieuczestniczenia delegacji rosyjskiej w pracy Zgromadzenia”. Z kolei sam „wrak polskiego samolotu stanowi dowód rzeczowy w śledztwie prowadzonym przez Komitet Śledczy Federacji Rosyjskiej [a jego elementy] zgodnie z normami krajowego ustawodawstwa powinny pozostawać w Rosji aż do zakończenia wszystkich niezbędnych procedur” (PAP, 2018b).

Jak zauważa Grzegorz Górski w przypadku katastrofy polskiego samolotu, do której doszło na terytorium Federacji Rosyjskiej, mamy do czynienia z sytuacją, w której dla wyjaśnienia wszelkich okoliczności zdarzenia stosowane będą, poza regulacjami polskimi i rosyjskimi, również odpowiednie normy prawa międzynarodowego. Te ostatnie wynikają z porozumień zawieranych przez suwerenne państwa i nie stoi za nimi żaden aparat przymusu (a sądownictwo sprowadza się zwykle tylko do arbitrażu). Większość norm prawa międzynarodowego ma charakter *ius dispositivum*, co oznacza, że są one względnie obowiązujące i dla efektywnego ich wykonywania konieczna jest dobra wola stron (Jasudowicz, Górski, 2018, s. 12). W związku z tym, że miejsce zdarzenia stanowi obszar innego państwa, które w praktyce przywiązuje znaczną wagę dla poszanowania własnej suwerenności w podejmowanych działaniach o charakterze międzynarodowym, to możliwości działania strony polskiej w tym zakresie i wyegzekwowanie decyzji zawartej w rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy są tak naprawdę ograniczone.

Polityka Prawa i Sprawiedliwości a polityka Platformy Obywatelskiej wobec Rosji (w kontekście założeń programowych i strategii polityki zagranicznej rządów obu partii)

W swoim programie PiS zwraca uwagę na zjawisko „prywatyzacji polityki przez przywódcę”, a dokładniej na podporządkowanie polityki zagranicznej wobec Rosji indywidualnym ambicjom Donalda Tuska (KW Prawo i Sprawiedliwość, 2019, s. 33) do czasu pogorszenia się relacji tego państwa z Zachodem. W latach 2008–2010 Tusk podjął próbę poprawy relacji z Rosją, co wskazywał wyraźnie jako priorytet działań w zakresie polityki wschodniej (Fedorowicz, 2011, s. 150). Po objęciu rządów szybko przystąpił do realizacji założeń i w lutym 2008 r. udał się z wizytą do Moskwy. Wyniki rozmów określił jako zadawalające, a ich pozytywna ocena, pozwoliła mu nawet na określenie prezydenta Putina jako „naszego człowieka w Moskwie” (TVN24, 2008). Polska opozycja parlamentarna z Jarosławem Kaczyńskim wyrażała wówczas negatywny stosunek wobec działań Tuska w Rosji (mc, 2014), szczególnie w zakresie kursu polityki wschodniej. Uznano, iż mogły one szczególnie negatywnie wpłynąć na relacje z Ukrainą, którą zwykle nowi

polscy premierzy i ministrowie spraw zagranicznych odwiedzali wcześniej niż Rosję (Fedorowicz, 2011, s. 153).

W rosyjskiej prasie przedstawiano Tuska jako liberalnego pragmatyka, który będzie dążył do usunięcia nadmiernego udziału wątków historycznych w relacjach dwustronnych. Premier określany był przez prasę rosyjską mianem „naszego człowieka w Warszawie” (TVN24, 2008). Jego podejście do relacji z Rosją było całkowicie odmienne, od tego które prezentował wówczas prezydent Lech Kaczyński i PiS. Spór polityczny widoczny był m.in. w odniesieniu do zbrodni katyńskiej, która przez PiS określana była jako ludobójstwo, z kolei stanowisko rządu Tuska w tej sprawie było bardziej umiarkowane, a gesty Rosji (m.in. publikacja odtajnionych dokumentów dotyczących zbrodni w Katyniu i przyjęcie przez Dumę 26 listopada 2010 r. uchwały, w której potępiono zbrodnię katyńską), które nie były dla PiS gestami o szczególnym znaczeniu (money.pl, 2010), przez PO oceniane były jako istotny gest polityczny (PAP, 2010). Wielokrotnie prezes PiS Jarosław Kaczyński krytykował działania Tuska. W 2014 r., ocenił, że „ten nie zrobił nic, żeby zabezpieczyć Polskę zarówno pod względem militarnym, jak i energetycznym [a on sam byłby] w pierwszej linii krajów, które chcą powstrzymać ekspansjonizm rosyjski [bowiem jego] niezatrzymanie [...] będzie oznaczało nieszczęście dla Polski” (Zborowski, 2014).

W „Priorytetach polskiej polityki zagranicznej 2012–2016” rząd PO wyznaczył budowę pragmatycznych (stosunków politycznych i gospodarczych z Rosją na zasadzie wzajemności) jako jedno z zadań do realizacji (s. 20). Uznano, że dzięki pozytywnej dynamice w relacjach dwustronnych możliwa jest intensyfikacja dialogu politycznego i kontaktów gospodarczych. W dokumencie kwestia Rosji znajdowała odniesienie w kontekście działania Polski w ramach UE oraz NATO. Poza transferem technologii w ramach wizji unijnego Partnerstwa dla Modernizacji, rząd PO zwracał uwagę na wspieranie budowy pluralizmu politycznego i rosyjskiego państwa prawa. Z kolei w programie wyborczym Platformy Obywatelskiej (Koalicji Obywatelskiej²) przed wyborami z 2019 r. nie znalazło się żadne odniesienie do relacji Polski z Rosją, a o kwestii Partnerstwa Wschodniego wspomniano

---

² Koalicji Obywatelskiej (PO, .N i PL Zieloni).

jedynie w zdaniu „Przywrócimy aktywną politykę Polski na Wschodzie, zwłaszcza wobec Ukrainy” (KKW Koalicja Obywatelska, 2019, s. 45).

Istotny uwagi jest fakt, że w programie Koalicji Obywatelskiej z 2019 r., polityce zagranicznej nie poświęcono w ogóle zbyt wiele miejsca. PO przygotowało jednak specjalny dokument stanowiący program jej polityki zagranicznej „Silna Polska, Odnowiony Zachód”. Odniesienie do Rosji znalazło swoje odzwierciedlenie w 6 celu polityki zagranicznej, czyli „Powrocie do skuteczności Polski w polityce wschodniej”. Celem polityki PO jest „możliwie konstruktywny dialog z Rosją, wolny od iluzji, otwarty na budowę relacji dobrosąsiedzkich w niektórych wymiarach”. Skuteczność w ramach polityki wschodniej ma nastąpić za pośrednictwem: zaangażowania w odzyskanie przez Polskę wpływów „jako czołowego „eksperta” NATO i UE do spraw wschodniego sąsiedztwa”, nowych inicjatyw bilateralnych i dwustronnych, wprowadzanych na rzecz przyspieszenia modernizacji Ukrainy i wzmocnienia jej związków z Zachodem, wsparcia dla niepodległości Białorusi oraz wypracowania oraz konsekwentnego wdrażania rozwiązań, które uniemożliwią Rosji wpłynięcie na politykę wewnętrzną Polski i innych państw wspólnoty euroatlantyckiej.

Zdaniem twórców dokumentu, konieczne jest zachowanie gotowości do wypracowania bezpośrednich kanałów komunikacji pomiędzy Polską a Rosją, a także ożywienie relacji społecznych, kulturalnych i ekonomicznych. Nie określono jednak sposobów, które mogłyby przyczynić się do realizacji tego celu. PO w swojej polityce zagranicznej zaplanowała także przygotowanie dla społeczeństwa rosyjskiego atrakcyjnej oferty, budzącej zainteresowanie historią i kulturą Polski oraz przywrócenie małego ruchu granicznego z obwodem kaliningradzkim.

Zaprezentowana w 2019 r. koncepcja polityki zagranicznej PO wobec Rosji nie różni się znacznie od założeń rządu Donalda Tuska z 2007 r. W swoim expose z listopada 2007 r. nowy premier wymienił wśród priorytetów polskiej polityki zagranicznej kwestię Polityki wschodniej i stosunki z Ukrainą, Rosją i Białorusią, także w dalszej kolejności. Priorytetem podobnie jak obecnie były relacje z Unią Europejską (jako całością) oraz z Niemcami (jako partnerem strategicznym), Francją, Wielką Brytanią, Włochami oraz Hiszpanią. Wschodni sąsiedzi ustąpili też miejsca Stanom Zjednoczonym oraz państwu Grupy Wyszehradzkiej i strefy Morza Bałtyckiego. Rozwinięcie też

polityki zagranicznej znalazło się także wówczas w wystąpieniu Ministra Spraw Zagranicznych PO Radosława Sikorskiego z 2008 r. W zakresie stosunków z Rosją opowiadał się on za „daniem szansy współpracy i dialogowi, pomimo dzielących oba kraje, różnych systemów wartości” (Fernkel, 2016, s. 94). Ożywienie dwustronnych relacji miało nastąpić zarówno na linii głów państw, jak i rządów, a także za pośrednictwem takich instytucji, jak Komitet Strategii Współpracy, Forum Dialogu Obywatelskiego oraz Grupy do Spraw Trudnych.

Z kolei Prawo i Sprawiedliwości w „Strategii polskiej polityki zagranicznej na lata 2017–2021” zwraca uwagę, iż Europa Wschodnia stała się obszarem „stagnacji gospodarczej i społecznej”. Ponadto kraje tego regionu narażone są na działania destabilizujące i naciski ze strony Rosji, konsekwentnie dążącej do ograniczenia ich suwerennego prawa wyboru własnej drogi rozwoju. Rosja zdaniem PiS „zdecydowała się realizować własny projekt integracyjny, Unię Euroazjatycką, a jej działaniom [...] często towarzyszy szantaż militarny i ekonomiczny”. Wydarzenia takie jak: agresja przeciw Gruzji i Ukrainie, w tym aneksja Krymu, ukazały, że wojna traktowana jest przez Federację Rosyjską jako jeden ze środków realizacji celów politycznych w Europie Wschodniej. Zwrócono uwagę, iż w najbliższych latach jednym z największych wyzwań dla polskiej polityki zagranicznej pozostanie sytuacja w Europie Wschodniej, „gdzie systematycznie obniża się poziom stabilności i przewidywalności zarówno w sferze międzynarodowej, jak i wewnętrznej”. Przejawem tej sytuacji stała się rosnąca liczba konfliktów międzypaństwowych oraz sprzeciw społeczeństw wobec autorytarnym i skorumpowanym rządóm, który wyraża się poprzez tzw. kolorowe rewolucje. Polityka Federacji Rosyjskiej, która dąży z jednej strony do przekształcenia obszaru WNP w strefę buforową, a z drugiej nie jest w stanie przedłożyć sąsiednim krajóm pozytywnej oferty politycznej i gospodarczej odgrywa zdaniem rządu PiS najbardziej destrukcyjną rolę w tym zakresie.

Podsumowanie

Relacje między Polską a Rosją mają długą i złożoną historię. Ich nowy rozdział rozpoczął się po upadku ZSRR, kiedy istnieć przestała również będąca pod jego wpływem Polska Rzeczpospolita Ludowa. Na mapie świata

pojawiała Federacja Rosyjska oraz Rzeczpospolita Polska, która zmieniła kierunek swojej polityki zagranicznej w stronę zachodu i rozpoczęła dążenie do włączenia w struktury NATO oraz Unii Europejskiej. Federacja Rosyjska realizuje z kolei politykę odbudowy swojego statusu jednego z głównych podmiotów polityki globalnej, a uzależnienie Polski od dostaw jej gazu pozwalało zachować uprzywilejowaną pozycję w relacjach dwustronnych. Każde z państw inaczej rozumie m.in. sfery bezpieczeństwa, zarówno międzynarodowego, jak i energetycznego, a dzisiejsze stosunki polsko-rosyjskie nie są wolne od globalnych wpływów w sferze polityki zagranicznej każdego z państw i stanowią element szerszej strategii wobec pozostałych aktorów areny międzynarodowej, ze szczególnym uwzględnieniem NATO oraz Unii Europejskiej.

Potwierdzają to również założenia programowe partii Prawo i Sprawiedliwość z 2019 r. i realizowana przez nią polityka zagraniczna, którą oparto na kwestiach takich jak: wystrzeganie się klientelizmu względem Federacji Rosyjskiej, przy jednoczesnym zachowaniu bezpieczeństwa państwa i politycznego ładu oraz tożsamości politycznej; promowanie wartości międzynarodowych, takich jak prawda, która w odniesieniu do Rosji nie może być dalej zakrywana polityką zapomnienia; dbanie o pozytywny obraz Polski w środowisku międzynarodowym i stanowcze reagowanie na wszelkie szerzone przez Rosję kłamstwa i negatywne stereotypy o Polsce, jak i polskim narodzie; chęć poprawy relacji – co ma istotne znaczenie dla zapewnienia polskiego bezpieczeństwa (również energetycznego), przy jednoczesnym utrzymywaniu gwarancji ze strony Stanów Zjednoczonych; a także próba rozwiązania spornych kwestii w relacjach dwustronnych, takich zwrot wraku rządowego samolotu TU-154. Rozpoczęta 24 lutego 2022 r. inwazja Rosji na Ukrainie i konsekwencje tego ataku, dynamicznie zmieniły rzeczywistość międzynarodową, w której znalazła się Polska. Wszystkie założenia i cele polityki zagranicznej wobec Rosji podporządkowane zostały nowym okolicznościom. Ważnym wyzwaniem stało się dzisiaj wypracowanie rozwiązań wpływających na relacje Polski z Rosją i pozwalających zminimalizować wiele istotnych zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa państwa.

DR DOMINIKA LISZKOWSKA

Wydział Humanistyczny
Politechnika Koszalińska
ul. E. Kwiatkowskiego 6e, 75–343 Koszalin
dominika_liszkowska@wp.pl

Bibliografia

- Antoszewski, A., Herbut, R. (red.). (1997). *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Antoszewski, A., Herbut, R. (2004). *Leksykon politologii wraz z Aneksm o: reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych*. Wrocław: Wydawnictwo ALTA 2.
- Balcer, A., Buras, P., Gromadzki, G., Smolar, E. (2017, wrzesień). *Polityka europejska rządu PiS*. Pobrane z: https://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/W%20zwarciu%20-%20polityka%20europejska%20rządu%20PiS_raport%20Fundacji%20Batorego.pdf.
- Bieliszczuk, B. (2017, 30 czerwca). *Trójmorze: współpraca na rzecz unijnego i regionalnego rynku gazu*. Pobrane z: https://pism.pl/publikacje/Tr_jmorze_wsp_praca_na_rzecz_unijnego_i_regionalnego_ryнку_gazu.
- Chojan, A. (2016). Fundamenty ideowe i cele polityki zagranicznej Prawa i Sprawiedliwości z perspektywy 2005 roku. *Mysł ekonomiczna i polityczna*, 1(51), 202–228.
- Domaradzki, S. (2008). Polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich po roku 1989. *Państwo i Społeczeństwo*, 2, 30–42.
- Fedorowicz, K. (2011). *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989–2010*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Fernkel, M. (2016). Polityka wschodnia ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego – kontynuacja czy odejście od koncepcji paryskiej „Kultury”. W: M. Pietrasiak, M. Stelmach, K. Żakowski (red.). *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń* (85–111). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Jasudowicz, T., Górski, G. (2018). *Prawne problemy tragedii smoleńskiej. Teksty i materiały*. Toruń: Jagiellońskie Wydawnictwo Naukowe.
- Jaworski, K. (2010). Teoretyczne aspekty polityki zagranicznej państwa. *Mysł ekonomiczna i polityczna*, 3(30), 139–181.
- Karnowska, D. (2012). Polityka zagraniczna Prawa i Sprawiedliwości w latach 2005–2011. Próba bilansu. *Nowa Polityka Wschodnia*, 2(3), 42–52.
- KKW Koalicja Obywatelska PO .N iPL Zieloni, Twoja Polska. (2019). *Program Koalicji Obywatelskiej*. Pobrane z: <https://platforma.org/upload/document/86/attachments/121/KO%20Program.pdf>.
- Krauz-Mozer, B. (2008). O co nam chodzi gdy pytamy o prawdę historyczną? *Polityka i społeczeństwo*, 2, 93–103.
- KW Prawo i Sprawiedliwość. (2019). *Program Prawa i Sprawiedliwości 2019: Polska model państwa dobrobytu*. Pobrane z: http://pis.org.pl/files/Program_PIS_2019.pdf.

- Lisiakiewicz, R. (2016). Polityka wobec Rosji w kampaniach wyborczych głównych sił politycznych w Polsce w 2015 roku. W: M. Kułakowska, P. Borowiec, P. Ścigaj (red.). *Oblicza kampanii wyborczych 2015* (457–473). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Maćkowska, R. (2012). *Kształtowanie wizerunku Polski w krajach Unii Europejskiej. Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych AMW*, 2(6), 179–190.
- Marszałek-Kawa, J., Plecka, D. (red.). (2018). *Leksykon wiedzy politologicznej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- mc. (2014, 21 października). *Przypominamy! Co mówił Tusk po feralnej wizycie na Kremlu w 2008r? „Putin to nasz człowiek w Moskwie...”*. wpolityce.pl. Pobrane z: <https://wpolityce.pl/polityka/218922-przypominamy-co-mowil-tusk-po-feralnej-wizycie-na-kremlu-w-2008r-putin-to-nasz-czlowiek-w-moskwie>.
- Money.pl. (2010, 26 listopada). *Rodziny Katyńskie oburzone słowami Kaczyńskiego*. Pobrane z: <https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci/artukul/rodziny;katynskie;oburzone;słowami;kaczynskiego,53,0,723509.html>.
- MSZ. (2012, marzec). *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012–2016*. Pobrane z: <https://www.bbn.gov.pl/download/1/9620/prpol.pdf>.
- MSZ. (2017). *Strategia polskiej polityki zagranicznej na lata 2017–2021*. Pobrane z: <https://www.gov.pl/attachment/8196524f-687b-40e6-aca8-82c53ff8e6db>.
- Olszewski, E. (2013). Pamięć społeczna i polityka historyczna w programach polskich partii politycznych. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*, 2, 67–98.
- Osadnik, B. (2021). Unia Europejska wśród celów polskiej polityki zagranicznej. W: P. Dobrowolski, M. Stolarczyk (red.). *Proces integracji Polski z Unią Europejską* (237–252). Katowice.
- PAP. (2010, 26 listopada). *Rosyjska Duma przyjęła uchwałę ws. Katynia: To zbrodnia reżimu stalinowskiego*. gazetaprawna.pl. Pobrane z: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/467867,rosyjska-duma-przyjela-uchwale-ws-katynia-to-zbrodnia-rezimu-stalinowskiego.html>.
- PAP. (2019, 14 września). *PiS opublikowało program wyborczy „Polski model państwa dobrobytu”*. wiadomosci.onet.pl. Pobrane z: <https://wiadomosci.onet.pl/kraj/wybory-parlamentarne-2019-program-wyborczy-pis/6r05nkd>.
- PAP. (2018a, 12 października). *Rada Europy wzywa Rosję do zwrotu Polsce wraku samolotu Tu-154M. Rezolucja przyjęta*, gazetaprawna.pl. Pobrane z: <https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1298965,rada-europy-rezolucja-wzywajaca-rosje-do-zwrotu-polsce-wraku-smolenskiego.html>.
- PAP. (2018b, 18 października). *Zwrot wraku Tu-154M Polsce? Rosja nie uważa się za zobowiązaną rezolucją Rady Europy*. gazetaprawna.pl. Pobrane z: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1308220,rezolucja-rady-europy-zwrot-wraku-tu-154m-polsce-przez-rosje.html>.
- Paruch, W. (2015b). Między romantyzmem a realizmem – Prawo i Sprawiedliwość o polityczności. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Politologica*, 15, 78–88.
- Paruch, W. (2015a). W obronie interesów narodowych i tożsamości politycznej Europy Środkowo-Wschodniej: Eurorealizm w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości. W: P. Fiktus, H. Malewski, M. Marszał (red.). *„Rodzinna Europa”*. Europejska

- myśl polityczno – prawna u progu XXI wieku* (413–424). Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa.
- Pietraś, J.Z. (1999). *Polityka zagraniczna państwa*. W: T. Łoś-Nowak (red.). *Współczesne stosunki międzynarodowe*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Sanecka-Tyczyńska, J. (2011). Model bezpieczeństwa zewnętrznego państwa w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości. *Zeszyty Naukowe/Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki*, 3, 218–231.
- Stolarczyk, M. (2005). *Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992–2015*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Stolarczyk, M. (2013). Rosja w polityce zagranicznej Polski w okresie pozimnowojennym (aspekty polityczne). *Studia Politicae Universitatis Silesiensis*, 11, 13–107.
- TVN24. (2008, 08 lutego). *Tusk: Putin, nasz człowiek w Moskwie*. tvn24.pl. Pobrane z: <https://tvn24.pl/polska/tusk-putin-nasz-czlowiek-w-moskwie-ra48652-3692043>.
- Zborowski, B. (2014, 16 kwietnia). *Kaczyński: Nasz człowiek w Warszawie. Tak Putin mówił o Tusku*. wiadomosci.dziennik.pl. Pobrane z: <https://wiadomosci.dziennik.pl/polityka/artykuly/456338,kaczynski-nasz-czlowiek-w-warszawie-tak-putin-mowil-o-tusku.html>.
- Zięba, R. (2005). Cele polityki zagranicznej państwa. W: R. Zięba (red.). *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Żęgota, K. (2018). Relacje z Federacją Rosyjską w programach wybranych polskich ugrupowań politycznych – zarys analizy ilościowej i jakościowej. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*, 4(63), 157–183.
- Żukowski I. (2011). Stosunki Polska–Rosja: stan, problemy, nowe możliwości. *Nowa Polityka Wschodnia*, 1(1), 68–75.